

Indijas mežsaimniecības Sansāras rats

Māris Liopa, Zemeunvalsts.lv

Indijas meža nozare ir viena no sarežģītākajām pasaulē, kurā pretrunīgi saduras stingrs valsts regulējums, koloniālais mantojums, milzīgs pieprasījums pēc koksnes resursiem un simtiem miljonu vietējo iedzīvotāju tiesības. Mežsaimniecības sistēma Indijā balstās uz centralizētu valsts kontroli, kurā pēdējos gados tiek meklēti kompromisi starp industrijas attīstību, stingru dabas aizsardzību un sabiedrības neapmierinātību.

Meža apsaimniekošanas attīstību Indijā var ļoti precīzi un tēlaini salīdzināt ar Sansāras rata jeb mūžīgā pārdzimšanas un cēloņsakarību cikla principu. Šis salīdzinājums palīdz saprast, ka Indijas attiecības ar mežu nav lineārs progress, bet gan nemitīgs cikls, kurā katra rīcība rada sekas, ko sauc par *karmu* un katrs posms pārdzimst jaunā formā, nesot līdzīgu iepriekšējo dzīvju mantojumu.

Četri pārdzimšanas cikli – Indijas mežsaimniecības vēsturiskie posmi

Tāpat kā dvēsele Sansāras ratā iet cauri dažādām eksistences formām, Indijas mežsaimniecība ir piedzīvojusi radikālas "pārdzimšanas", kur katrs jaunais posms ir bijis reakcija uz iepriekšējā posma grēkiem:

Pirmā dzīve bija kā pirmskoloniālā harmonija. Mežs kā garīga un kopienas telpa. Cilvēks un daba līdzpastāv, mežs tiek cienīts un godāts. Otrā dzīve ir koloniālā ekspluatācija, kas ir vardarbīga pārdzimšana materiālismā. Britu impērija pārvērš mežu par tīru preci un resursu dzelzceļam. Šajā posmā tiek uzkrāta smaga "negatīvā karma" – vietējie iedzīvotāji tiek padzīti, bet ekosistēmas izpostītas. Trešā dzīve ir jau pēcrevolūcijas industrializācija, kad neatkarīgā Indija pārņem koloniālo birokrātiju, turpinot mežizstrādi savas valsts vārdā. Tā ir ilūzijas jeb *Maya* fāze, kurā valsts tic, ka

centralizēta kontrole nesīs labklājību. Savukārt, ceturtā dzīve ir ekoloģiskā atmoda un agromežsaimniecība, kad aplis noslēdzas. Valsts saprot, ka ar mežu iznīcināšanu tā nogalina pati savu zemi. Indija atgriežas pie idejas par kopienu iesaisti un koku stādīšanu, kas līdzinās mēģinājumam attīrīties un uzkrāt labu karmu.

Cēloņi un sekas mežā – karmiskā pieeja

Sansāras pamatā ir neizbēgamais karmas likums – katra darbība rada sekas, no kurām nevar izbēgt. Indijas mežsaimniecībā tas izpaužas fiziski un juridiski. Koloniālā atsavināšana Indijā radīja sociālo nemieru karmu. Kad briti 19. gadsimtā atņēma ciltīm tiesības uz mežu, viņi radīja gadsimtu ilgu konfliktu. Mūsdienu protesti, vardarbīgas sadursmes un neapmierinātība ar jauniem likumiem ir tiešas sekas toreizējai rīcībai. Masveida mežu degradācija pagātnē šodien atgriežas kā postoši plūdi, augsnes erozija un sausums. Indija tagad burtiski "izpērk savus grēkus", tērējot miljardus *CAMPA* fondā, lai mākslīgi stādītu jaunus mežus izcirsto vietā.

Ieskats indiešu mežsaimniecības vēsturē

Mogulu impērijas laikmetā – viduslaikos - meži pamatā piederēja vietējiem valdniekiem vai valstij, taču to izmantošana sabiedrībai bija salīdzinoši brīva. Mežus lielākoties uzskatīja par neizsīkstošu resursu, medību teritorijām un dabisku barjeru pret iebrucējiem. Vienlaikus tika uzsākts vērtīgā koka eksports uz Arābijas un Persijas reģioniem. Koloniālajā periodā, kad Indijā valdīja briti, notika krasa un agresīva mežu ekspluatācija kuģubūves un dzelzceļa tīkla izbūves vajadzībām. Briti 1864. gadā nodibināja *Imperiālo meža departamentu* un pieņēma Indijas Meža aktu (1878), kas centralizēja kontroli valsts rokās un atņēma vēsturiskās tiesības vietējām kopienām. Pēc neatkarības pasludināšanas 1952. gadā Indija nacionalizēja mežus, kas iepriekš piederēja feodālajiem zemes īpašniekiem - zamindariem. Līdz pat 1988. gadam prioritāte bija komerciāla koksnes ieguve. 1988. gada Nacionālā meža politika mainīja šo kursu, par galveno mērķi nosakot ekoloģisko stabilitāti un mērķi sasniegt 33% no valsts teritorijas ar mežu klājumu.

Meža īpašumtiesības un pārvaldība

Mūsdienu Indijā aptuveni 97% no visām meža platībām pieder valstij. To pārvaldību pamatā nodrošina štatu Meža departamenti. Mežu tiesiskais iedalījums saskaņā ar Indijas Meža aktu sastāv no četrus veidu mežiem.

Aizsargājamie meži Indijā šobrīd ir vairāk nekā 50% no kopējās platības. Stingri kontrolē valdība, un komerciāla darbība, koku ciršana vai mājlopu ganīšana sabiedrībai ir pilnībā aizliegta. Daļēji aizsargājamie meži aizņem aptuveni vienu trešdaļu platības. Tie ir valsts kontrolēti, taču vietējiem iedzīvotājiem ir atļauts vākt sauso malku, nekoksnes produktus un ganīt mājlopus, ja tas nerada būtiskus bojājumus mežam. Neklasificētie meži aizņem aptuveni 16% no platības un tie ir meži, kur ierobežojumu ir vismazāk. Šeit ietilpst arī nelielas kopienu un privātpersonu platības - kopējais tīri privāto mežu īpatsvars Indijā ir ap 3%.

Kopš 1990. gadiem Indija ieviesa modeli, kurā valsts sadarbojas ar vietējiem ciematiem, nododot tiem tiesības uz nekoksnes produktiem apmaiņā pret palīdzību meža atjaunošanā. Savukārt 2006. gada Meža tiesību akts - *Forest Rights Act – FRA* - juridiski atzina vēsturiskās ciltis un kopienas kā tiesīgas apsaimniekot savas tradicionālās meža teritorijas, lai gan praksē likuma izpilde joprojām saskaras ar pretestību no amatpersonu puses.

Koksnes pārstrāde, imports un eksports

Indija ir viena no pasaulē lielākajām koksnes patērētājām, taču tās vietējā rūpnieciskā ieguve valsts mežos ir stingri ierobežota, lai apturētu mežu neatgriezenisku izciršanu. Tāpēc valsts ir kļuvusi par izteiktu koksnes importētāju. Tomēr, jāuzsver, ka Indijā ir ļoti attīstīta saplākšņa, finiera, koka mēbeļu, celulozes, papīra un tradicionālo amatniecības izstrādājumu ražošana. Liela daļa industrijas balstās uz nelielām, privātām plantācijām un agromežsaimniecību koksni, kas iegūta lauksaimniecības zemēs, nevis valsts mežu izstrādes procesā.

Koksnes izstrādājumu imports 2024. gadā sasniedza aptuveni 2,41 miljardu ASV dolāru. Lai aizsargātu dabu, Indija uztur zemas muitas likmes neapstrādātiem apaļkokiem, lai vērtību pievienotu uz vietas. Galvenie piegādātāji ir Indonēzija, Vjetnama, Malaizija, Austrālija un Urugvaja. Dominē tropiskā koksne, piemēram, tīkkoks un *meranti*, kā arī priede. Eksporta apjoms ir būtiski

mazāks – 2024. gadā tas bija ap 851 miljonu ASV dolāru. Indija galvenokārt eksportē augstas pievienotās vērtības produktus, piemēram, dizaina mēbeles un koka amatniecības izstrādājumus uz ASV, Apvienotajiem Arābu Emirātiem un Eiropas valstīm.

Dabas aizsardzības prasības Indijā

Indijas vides likumdošana ir viena no skarbākajām reģionā, taču tajā regulāri tiek veidoti izņēmumi infrastruktūras attīstībai.

Saskaņā ar Meža saglabāšanas aktu (1980) meža zemi nedrīkst pārveidot nekādiem "nemežsaimnieciskiem" mērķiem, piemēram, ieguves rūpniecībai vai ceļu būvniecībai bez tiešas Indijas centrālās valdības atļaujas. Ja uzņēmums vai valsts projekts saņem atļauju izcirst meža nogabalu, tam ir pienākums pilnībā segt izmaksas jaunā meža iestādīšanai citā - degradētā vai nemeža - teritorijā. Tāpat investoriem jāmaksā meža Tīrā pašreizējā vērtība - *Net Present Value - NPV*, lai finansiāli kompensētu zaudēto ekosistēmu. Šos miljardos dolāru mērāmos līdzekļus pārvalda valsts *CAMPA* fonds.

Pavisam nesen Indijas valdība ir veikusi grozījumus, kas ļauj privātajām kompānijām veikt komerciālu koku stādīšanu degradētās valsts mežu teritorijās, atceļot prasību maksāt *NPV* vai veikt obligāto kompensējošo apmežošanu. Tas darīts, lai piesaistītu privāto kapitālu un mazinātu papīra un mēbeļu rūpniecības deficītu.

Indiešu attieksme pret mežizstrādi

Indijā sabiedrības attieksme pret mežsaimniecību ir visai polarizēta un bieži pāraug asos sociālos konfliktos. Indijas kultūrā vēsturiski ir dziļa cieņa pret mežiem un indiešiem ir t.s. "svētie meži". Slavenas vēsturiskās kustības, piemēram, *Chipko kustība*, kur lauku sievietes apskāva kokus, lai nepieļautu to nociršanu, ir radījušas spēcīgu sabiedrības pretestību pret jebkādu rūpniecisko mežizstrādi. Vietējās ciltis *Adivasi* un tiesību aizstāvji jaunos 2025

- 2026. gada valdības lēmumus, kas ielaiž privātās korporācijas valsts mežos plantāciju veidošanai, uztver kā "zemes sagrābšanu". Viņi norāda, ka monokultūru, piemēram, eikaliptu, plantācijas iznīcina bioloģisko daudzveidību un liedz vietējiem iedzīvotājiem piekļuvi viņu iztikas avotiem. Industrijas pārstāvji savukārt uzskata, ka pārlietu biokratizētie vides likumi un legalitātes pelēkās zonas bremzē ekonomisko izaugsmi un piespiež Indiju tērēt miljardus ārvalstu koksnes iepirkšanai, lai gan valsts pati spētu sevi nodrošināt, efektīvāk apsaimniekojot degradētās teritorijas.

Kontroles un aizsardzības paradokss

Atgriežamies pie indiešu mitoloģijas. *Maya* ir ilūzija, kas liek cilvēkiem uztvert pasauli nepareizi un tur tās gūstā Sansāras ratā. Indijas meža pārvaldībā lielākā ilūzija ir stingrais tiesiskais regulējums. Valstij uz papīra ir vieni no stingrākajiem dabas aizsardzības likumiem pasaulē, piemēram, 1980. gada Meža saglabāšanas akts. Tomēr realitātē korupcija, nelegāla ieguve un lobīji šos likumus apiet. Valsts dzīvo ilūzijā, ka, ierakstot teritoriju "aizsargājamo mežu" kategorijā, tā ir pasargāta, kamēr reālajā dzīvē ekosistēma turpina degradēties.

Sansāras ratu griež trīs pamatnetikumi jeb "īndes" – viena no tām ir nezināšana vai ignorance jeb *avidya*. Šī ignorance izpaužas valsts birokrātijā, kas ilgu laiku uzskatīja, ka mežu vislabāk prot sargāt ierēdnis no pilsētas, nevis cilts pārstāvis, kurš tajā dzīvo tūkstoš gadu. Savukārt, tiekšanās pēc patiesības sākās ar tādām kustībām kā *Chipko*, kur lauku iedzīvotāji demonstrēja augstāko izpratni par dabas un cilvēka nedalāmību. 2006. gada Meža tiesību akts bija mēģinājums sasniegt juridisku "tiekšanos pēc patiesības", beidzot atzīstot pamatiedzīvotāju tiesības.

Sansāras galamērķis ir *mokša* – izklūšana no apburtā loka un pilnīga brīvība. Indijas mežsaimniecības kontekstā *mokša* nozīmētu stāvokli, kurā tiek sasniegts pilnīgs balanss. Valsts vairs nebūtu spiesta iznīcināt dabisko mežu infrastruktūras dēļ un tiktu pārtraukta negatīvā karma. Industrijas vajadzības pilnībā nodrošinātu agromežsaimniecība – tie ir koki uz lauksaimniecības zemes. Indiešu vietējās kopienas dzīvotu harmonijā un pārvaldītu mežus bez birokrātiska spiediena. Tomēr jaunākie Indijas valdības lēmumi un privāto korporāciju ielaišana valsts mežos plantāciju veidošanai rāda, ka Sansāras rats Indijā ir veicis kārtējo pagriezienu. Valsts atkal atgriežas pie komercializācijas idejas, kas

nozīmē, ka mežsaimniecība turpina savu nemitīgo pārdzimšanas, konfliktu un attīrīšanās ciklu.

Avoti: Zemeunvalsts.lv, Indijas, Eiropas Savienības un Lielbritānijas informācijas vietnes